

školní četba

Alois Jirásek

F. L. VĚK

I.

F. L. Věk – pentalogie, obraz počátků národního obrození, divadla, básnictví, vědy. Dílo mělo za cíl podpořit vlastenectví, ukázat národní uvědomování. Vystupují v něm historické postavy, odehrává se v prostředí Prahy a Dobrušky.

ALOIS JIRÁSEK (1851-1930) – prozaik a dramatik; vliv Palackého koncepce dějin; vrchol demokratických snah spatřoval v husitství a bratrství; v době pobělohorské viděl sociální a kulturní úpadek národa, za nositele historického dění považoval lid. Podal ve svém díle nejrozsáhlejší umělecký obraz národních dějin, ale značně minulost idealizoval. V roce 1917 podepsal jako jeden z prvních květnový **Manifest českých spisovatelů** obsahující myšlenku státní samostatnosti.

Jiráskovo dílo je velmi rozsáhlé (dále *Mezi proudy*, *Proti všem*, *Bratrstvo*, *Husitský král*, *Z Čech až na konec světa*, *Temno*, *Skály*, *Psohlavci*, *Skaláci*, *F. L. Věk*, *U nás*, *Filozofská historie*; dramata *Jan Hus*, *Jan Žižka*, *Jan Roháč*, *Lucerna*, *Vojnarka*, *Otec*).

Přínos:

– umí dramaticky vyprávět – hromadné davové scény – ztvárňuje tzv. kolektivního hrdinu – přinesl formu epopoje – má prostý a srozumitelný jazyk – díla s výchovným významem

Alois Jirásek

F. L. VĚK

obraz z dějin našeho národního probuzení

I.

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce částí nebo celého textu, umístění textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

© *Carpe diem*, 2012

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-87195-66-6

OBSAH:

I. POČÍNÁ SE OD ADAMA	6
II. O STARÉ KNIZE S OBRÁZKY	10
III. DO DESÁTÉHO ROKU	14
IV. F. VĚK S DOMOVEM SE ROZLOUČÍ	19
V. KOLÁČE Z DOMOVA A CO SE PRO NĚ STANE	23
VI. POKLADY SE OTVÍRAJÍ	29
VII. PRAEMIO DONATUS	35
VIII. CESTA KAMNY	38
IX. STARÝ ŽALMAN SE UDOBŘÍ	47
X. LES DEMOISELLES BUTTEAU	53
XI. F. VĚK STANE SE UČITELEM I ŽÁKEM	60
XII. NAMNOZE O HUDBĚ, ALE TÉŽ O DISHARMONIÍCH	66
XIII. O DVOJÍ LÁSCE	71
XIV. CORDATUS BOHEMUS	79
XV. F. VĚK SE DOSTANE ZA KULISY	86
XVI. KDYŽ DON JUAN V PRAZE POPRVÉ BYL PROVOZOVÁN	90
XVII. F. VĚK SE THÁLII ODDÁ	102
XVIII. PANÍ BUTTEAUOVÁ ŽENICHY CHYSTÁ	108
XIX. F. VĚK SE S OTCEM SVÝM ROZEJDE VE ZLÉM	113
XX. NOVÁ RÁNA	119
XXI. F. VĚK SE VRÁTÍ DO SVÉHO DOMOVA	124
XXII. DOMA	129
XXIII. F. VĚK SE STANE KUPCEM	135
XXIV. F. VĚK SE NA ÚTĚK PŘICHYSTÁ	138
XXV. DIVNÁ PŘÍHODA	143
XXVI. SKONČÍ SE DOBŘE, ALE BEZ SVATEB	151

I POČÍNÁ SE OD ADAMA

Náš hrdina narodil se šestého roku po skončení války sedmileté, a to dne 11. měsíce dubna, jak lze doložit zežloutlým latinským listem křesťním, opatřeným tříkřejcarovým černým kolkem, v jehož poli se ještě pékně na zadní nohy staví náš český lev.

V temže listě křesťním, podepsaném čestným kanovníkem a děkanem Josefem Janem Řehákem i jeho pečeti opatřeném, lze se dočísti, že kmotrem byl František Havránek, „chori et scholarum rector“. Tak po latinsku plně a zvučně zní; obecně tenkrát „kantor“ říkali. Po tomto svém kmotrovi byl novorozený klouček, nejmladší dítě Josefa Věka, kramáře a souseda města Dobrušky v kraji hradeckém, nazván Františkem. Proč potom, když dospěl, psával za F. ještě také L., vysvětlí se teprve skoro až na samém konci.

Když se s ním ode křtu vrátili a vedle velké světnice v sedničce, kdež odpočívala matka šestinedělka, sňali pokřtěnému kloučku, silně plačtivému, zlatou křestní karulkou a rozbalili růžovou peřinku, našli ve květovaném, vyšívaném vínku uměle složený papír, tuhý a jadrný, a v tom papíře dvourenčnick jako nový, právě ražený, čistě se lesknoucí. Na dvourenčnick ten pak záhy došlo, a jen papírek zůstal a dochoval se až na toto naše pokolení. To ať zví, co „chori et scholarum rector“ tenkrát na něj napsal a jak si zaveršoval:

*Z lásky k tobě w každé době,
můj maličký kmotříčku,
obětuji tobě co w tom psaničku,
ač wím, že jest maličko.
Avšak přijmi předcy
tento dárek malý
od tvého upřímného kmotra
Františka Hawránka
dne 13. dubna 1769.*

Po křtinách byla pravá traktace, neboť hody křestní tenkrát slavně odbývány. Byl na té trachtě rozumí se pan kmotr s kmotrou, přízvaní příbuzní a také sousedé někteří. I starý, chromý Tlaskal, jemuž v bitvě u Kolína silně levou nohu zohavili, příživil se, jak on se uměl všude za takových příležitostí přitočiti.

Jen nejbližší soused, starý Žalman, nepřišel. Kramář Věk ho nepozval, třebaže s ním měl jinak dobrou vůli a nikda si neřekli ani špinavého slůvka. Ale Věk byl přísný ve víře, a ten tu soused nebyl dobrým katolíkem. Říkali o něm, že je tajný nevěrec, takový „perlinčan“. A také starý Věk věděl, kdyby ho i pozval, že by Žalman nepřišel.

Dobře, že se počestnému kramáři synek zrovna v ten čas narodil. Nebo kdyby byl o dvě léta později spatřil světlo světa, zle by bylo i kloučkovi snad, a mlsné sousedky nezasedly by k žádné traktaci. Na podzim toho roku 1769, kterého se František narodil, byl korec pšenice za 2 zl., žita za zl. 30 kr., ječmene za zl. a ovsa za 40 kr.

Když příštího jara dali hochovi „kozu“, tu on, nedbaje lesku a zvuku stříbrných penízů, velikých i malých, kolem krčku zavěšených, plakal celý den i celou noc. Tenkrát strhla se zrovna taková chumelenice, jakoby před vánocemi. Chumelilo se na sv. Josefa i po něm ještě dlouho, takže byly závěje na mnoho loket vysoké. Sníh pak dlouho zůstal, skoro až do samého máje měsíce, vyležel ozim a všechno jarní setí se opozdilo. Co na polích zůstalo a co vzešlo, to zničily deště, jež v létě řinouti se nepřestávaly. Hubená žeň dala zrno vzrostlé nebo dokonce zalklé. Nastala drahota toho roku a příštího roku 1771 ještě větší, neboť byl jako jeho předchůdce neúrodný. Tenkrát stál korec žita 12 zl. a pšenice 15 zl., oves pak, jenž byl přede dvěma lety za 40 kr., stál nyní zlatých sedm!

Tenkrát zmizely v přítruhle u Věků všechny stříbrňáky, veliké i malé, jež se naposlady leskly na přísčkách malého Františka. Zmizely ty i jiné, a zmizel tenkrát také onen vínkový dvourenčnick. Byloť zle a „dvanáctizlatová drahota“ dokročila také na Věka kramáře. Nic se netržilo, nevelká role k jeho stavení příslušná nic nedala, a tak co bylo zašetřeno, všechno se přisadilo. Pak už ani to nikam nestačilo. A třebaže u Věků nebylo tak zle jako jinde, aby ze zoufalství stavení opustili, jako se tenkrát zhusta dělo, třebaže nepekli chléb z otrub, kůry a kořínků a nepářili kopřiv a pýřavky, přece bylo u nich hodně zle. Chléb, jehož bývalo jindy dosyta, stal se ve stavení vzácným a přihodilo se nejednou, že děti pro něj plakaly a nebylo ho.

Ze všech nejlépe se měl ještě dvouletý František, to jest on hladu zkusil nejméně. Staralť se Věk a ovšem žena jeho nejvíce, aby malé klouče dosyta se najedlo, třebaže se tak nemělo jako starší dva bratři a sestra, když bývali jeho věku. Z toho ze všeho si František, když dospěl, nic nepamatoval a také v myslu mu neutkvělo, jak za obecným hladem přišel jiný hořký host – mor, jenž jako po všem kraji, tak i v městě Dobrušce zle řádil. Také i to vymizelo z mladistvé paměti, jak v ten čas, kdy bylo nejhůře, kdy již ani jemu, nejmladšímu a mazánkovi, nemohli doma dáti dosyta, jak jednou za stavením na dvorku z hladu plakal a jak tu za plotem pojednou se ukázal starý Žalman, vysoký, nahrbený, holého temene, kolem něhož povívaly bílé vlasy, muž vážné, až zachmuřené tváře, a jak na něj zavolal:

„Chce se ti jíst, vid’?“ a vtom skrze plot mu podal skyvu černého chleba.

Na to chlapec ovšem zapomněl, i na to, s jakou chutí tenkrát skyvu černého těžkého chleba zhltal, jako by z mandlí byla, tenkrát i pak ještě několikrát. Později však mu to matka častěji vypravovala, i to, jak starý Žalman ihned ze své zahrady zašel do stavení, když ona zpozorovavši, jak přilepšuje jejímu nejmladšímu pískletu, jala se mu děkovat, aby ho pánbůh pozdravil. Nechtěť soused o tom ani slyšet. Z toho však bylo,

že se pak František starého, zamračeného Žalmana tak nebál jako bratři, sestra a děti ze sousedství, že neutekl, když soused, přesvědčiv se dobře, že ho nikdo od Věků nevidí, přistoupil k plotu dělicímu jeho zahrádku ovocnou ode dvora Věková, a dal se s klučinou do hovoru. Lidí se jinak, jak mohl, stranil, takže mu i „bubák“ říkali. Přezdívkata tato zobecněla zvláště u dětí, vedle „perlinčana“. Starý Věk tuze rád o tom neslyšel, jak se má k jeho nejmladšímu, žena však mu to vždycky vymluvila, poněvadž Žalmanovi nemohla zapomenouti, jak za té drahoty jejího Františka sytil, sám nemaje dosyta, a jak s hochem vždycky pěkně mluvil a jednal. Také měla s Žalmanem útrpnost pro to, co ho už na tom světě stihlo. Přesvědčení náboženské jí nevadilo, a to pro ten soucit s ním a také proto, že nezapomněla, z jakých knížek ještě její dědeček se modlival a zpíval, a že Žalman často u něho býval.

První, nač se nejmladší Věk sám pamatoval, bylo, že měl novou zelenou kamizolku a zelenou čepici, a tak vystrojen že šel s matkou přes pole, bezpochyby že do sousední vesnice k nějakému známému na posvícení. To už dobře nevěděl, a jen mu to z veškeré té cesty v paměti utkvělo, že slunce krásně svítilo a že bylo na podzim. Šli loukou, a tu pojednou se matka s ním zastavila u nějaké tmavé tůně vodní, nad níž staré olše rozkládaly husté své koruny. Pamatoval, jak se držel matčiny sukně a jak se k temné hladině vodní nacyloval, a jak matka zdrževši ho řekla:

„Vidíš, Františku, tadyhle bych se byla před čtyřmi lety utopila. Hledala jsem tu kořeni, sklouzla jsem a už jsem byla v tůni. Topila jsem se a už jsem myslila, že bude po mně, nebo nikde nebylo ani človíčka. Ale jak jsem k pánuobohu volala, přiběhl nějaký člověk, byl cizí a šel kolem, a ten mne vytáhl. Za tři neděle potom jsi se ty narodil. A tak si to pamatuj, jak mne pánbůh zachránil; a teď se tu na poděkování jemu pomodlíme.“

I klekla před olšemi u tůně a František sepjal také své drobné ruce a říkal otčenáš i zdrávas, což už dobře uměl.

Druhé, nač se nejmladší Věk sám, a to dobře pamatoval, bylo, jak jednoho dne, záhy na jaře, všechno město bylo poplašeno, jak lidé ze stavení vybíhali na ulici, jak otec narychlo zavřel krám i dvěře domovní, jak z náměstí ozýval se pustý ryk a hluk a jak pak jejich, Novoměstskou ulicí, hnal se veliký zástup sedláků.

U Věků se dívali na ně z okna a František si dobře pamatoval, jak rozzuření ti sedláci v koziších, dlouhých i krátkých, ve vysokých beranicích s pentlíčkami, hrozivě křičeli a mávali obušky, mezi nimiž se také probleskovaly šavle i kosy a také sem tam puška se mihla. Také si František dobře pamatoval, jak se pojednou před jejich stavením zarazili, jak se matka i otec lekli, ale jak otec nahlas zahuboval, když poznal příčinu toho.

Vyšelť vedle soused, starý Žalman, tak jak byl doma, nic na hlavě, a ten sedláky zastavil a něco se jich dotazoval. Co, to rozumět nebylo, aniž to, co Žalman k pobouřeným sedlákům promlouval, jako by kázal.

„Nemá toho dost, co už mu dali!“ opakoval Věk kramář ve své světnici. „Chce ještě na šibenici nebo na kolo, jako tu ti všichni –“

Ale vtom hromový křik zarazil všechno jeho horlení, křik, jenž okny zatřásl a jímž vzbouření sedláci odpověděli starému Žalmanovi. Pak se dali zase do kroku a hnali se dále k Novému Městu jako bouřící mračno. Ještě za dobrou chvíli bylo slyšeti jejich křik i zpěv, jenž vyzníval divoce.

A to si nejmladší Věk také dobře pamatoval, jak večer toho dne vyběhli všichni od nich ze stavení, jako i sousedé, jak se všichni skupili u sochy sv. Jana Nepomuckého, jež stála na malém travnatém prostranství přes cestu zrovna proti Věkovým, a jak tu všichni pozorovali noční nebe, po němž se rozlila veliká, strašná záplava ohňová.

Všichni byli jedné mysli, že to sedláci zapálili, že jistě hoří nějaký panský dvůr, jenž jistě není poslední, a že bude boží dopuštění, povstanou-li všude sedláci a budou-li se také všude mstít na svých vrchnostech. Staří si také přítom vzpomněli, aby pánbůh nedopouštěl, aby tato rebelie nebyla taková jako ta, o níž od svých dědů slychali a která skoro zrovna před sto lety po Čechách zuřila.

Dlouho stáli u státue, záplavu pozorujice, a když se pak domů ubírali, řekl Věk své ženě:

„Pročpak teď Žalman ze stavení ani nekročil, aby se podíval, co sedláci dělají? Jistě je štvál a pobízel. Jsem rád, že jsem z toho, co k sedlákům mluvil, neslyšel ani slovíčka.“

U souseda bylo v oknech tma. Ale on nespál. Byl venku za stavením na zahrádce, svažující se zvolna k potoku, kolem jeho a kolem Věková stavení vzadu tekoucímu. Stál pod starou hruškou a upíral zraky své na nebesa, na nichž míhala se a třásla děsivá zář, slábnouc a zase nanovo vyšlehujíc a po nebi se rozlévajíc.

Věková ho v tu chvíli viděla. Šla se na dvorek ještě podívat, je-li chlívěk dobře uzavřen, a tu zahlédla souseda nehnuté stojícího, záplavu pozorujícího. Do tváře mu neviděla. Chvilku jej pozorovala.

„Ten jistě pánů nelituje,“ pomyslna si. „A jak by také. Nalili mu dost hořkosti do srdce, a zármutku ještě více. Kam by se dělo!“

ALOIS JIRÁSEK

F. L. VĚK I.

obraz z dějin našeho národního probuzení

*Odpovědný redaktor Michal Huvar
K vydání připravila, graficky upravila
a sazbu provedla Jarmila Hamanová
Vydalo nakladatelství Carpe diem
jako svou 196. publikaci
v Brumovicích roku 2012*

Vydání první (v Carpe diem)

www.carpe.cz

*Knihy, CD a DVD nakladatelství si můžete objednat na adrese:
Carpe diem, 691 11 Brumovice 175, Czech Republic
(tel. 737 444 221; e-mail: carpe@carpe.cz)*

E-knihy zakoupíte na portálu:

www.eknihulka.cz

Knihy pro iPad, doplněné dokumentárními filmy, koncertními záznamy hvězd pop music, rozhovory, autorským čtením, záznamy z archivů, speciálními fotogaleriemi a dalším bohatým multimediálním obsahem najdete v App Store v aplikaci:

ISBN 978-80-87195-66-6